

Gepubliceerd in: Locomotie, 2012

Hoe verkleinen we de inkomensongelijkheid?

De verschillen tussen hoge en lage inkomens zijn de laatste decennia overal in het Westen veel groter geworden. Het is nu normaal voor een topbestuurder van een grote Westerse onderneming om 500 tot 1000 keer zoveel te verdienen als een modale collega. Maar een grote inkomensongelijkheid is slecht voor de economische groei en heeft veel negatieve sociale gevolgen. Hoe kunnen we de torenhoge inkomensverschillen verkleinen? De oude, sociaal-democratische manier is het afromen van hoge inkomens door de 'overheid', die het dan – in theorie – aan de armen geeft. Om verschillende redenen is dat niet de koninklijke weg. Het is zowel economisch rationeler als eerlijker om het probleem bij de wortel aan te pakken: bij de inkomensverdeling in de bedrijven.

Door Arjen Nijeboer

Verschillen moeten er zijn, ook in het inkomen. De ene functie is veeleisender dan de andere, gaat gepaard met langere werkweken, meer verantwoordelijkheid en soms een verlies aan privacy. Dat mag allemaal gecompenseerd worden met een hoger salaris.

Maar de laatste decennia zijn de verschillen absurd groot geworden. Topman Peter Voser van Shell verdient ruim 10 miljoen euro per jaar. Profvoetballer Wesley Snijder strijkt per jaar 12 miljoen euro op. En in het buitenland is het allemaal nog veel gekker. De van oorsprong Hongaarse hedge fund manager George Soros heeft een jaarinkomen van 2,6 miljard euro, Apple-topman Tim Cook nog altijd 378 miljoen dollar.

Dat lijken uitzonderlijke gevallen te zijn van zeer getalenteerde mensen die zich in unieke posities bevinden, maar onderzoek laat zien dat de inkomensverschillen sinds 1970, na decennia van stabiliteit, in het Westen over de hele linie veel groter zijn geworden. Eén van de meest omvattende studies naar inkomensongelijkheid in Amerika, in 2011 uitgevoerd door het Congressional Budget Office, laat zien dat het reële jaarinkomen – gecorrigeerd voor inflatie – van de armste 20% van de bevolking tussen 1979 en 2007 met 18% toenam. Het inkomen van de

rijkste 1 procent nam echter met 65% toe, en het inkomen van de rijkste 1% met maar liefst 275%. In absolute bedragen uitgedrukt zijn de verschillen nog veel groter, want 18% van 20.000 dollar is zeer veel minder dan 275% van een miljoen.

Nederland heeft, vergeleken met andere landen, een relatieve lage inkomensongelijkheid en de verschillen tussen lage en hoge inkomens zijn minder hard gegroeid dan in bijvoorbeeld de Verenigde Staten. Maar ook hier zijn de verschillen de afgelopen decennia toegenomen: volgens een onderzoek van de OESO (*Divided we stand*) hebben de rijkste 10% van de Nederlanders een 7 keer zo hoog inkomen als de armste 10%. In de jaren '80 was dit nog 6 keer zoveel.

Argumenten

Het hoofdargument voor grote inkomensverschillen is dat zij economische groei zouden bevorderen. Grote inkomensverschillen zouden een prikkel vormen om te studeren, hard te werken en carrière te maken. Bovendien zouden de rijken meer geld overhebben om te sparen en investeren. Dat zou ook weer de economische groei bevorderen. De rijken zouden op die manier banen creëren.

Dit argument is empirisch weerlegd door een recente studie van de IMF-economen Berg en Ostry. Zij toonden aan dat grote inkomensverschillen op korte termijn wel leiden naar economische groei, maar op langere termijn juist niet. Meer inkomensgelijkheid is, met andere woorden, bevorderlijk voor een stabiele economische groei. "De meest opvallende illustratie hiervan is dat zowel voorafgaand aan de beurscrash van 1929 als de kredietcrisis in 2008 de inkomensverschillen sterk groeiden (mede door een "boom" in de financiële sector)", schrijft Henk de Vos op zijn blog toegepastesocialewetenschap.blogspot.com.

Bovendien zijn er veel andere redenen om te twifelen aan de argumenten pro inkomensongelijkheid. In Azië zijn de inkomensverschillen door de andere bedrijfscultuur veel kleiner dan bij ons. Een topman van een Japanse multinational verdient misschien 10 of 20 keer zoveel als een modale werknemer, maar geen 500 keer zoals zijn Amerikaanse collega's. Dat terwijl juist in Azië veel wordt gespaard (ook door arme mensen). En dat grote inkomensverschillen tot grotere spaartegoeden zouden leiden, is in de huidige economische omstandigheden juist contraproductief: de financiële crisis is juist mede veroorzaakt door een spaaroverschot – waardoor banken de enorme geldoverschotten maar gingen uitlenen aan partijen die in feite niet kredietwaardig waren – en het IMF verwacht dat

het wereldwijde spaaroverschot de komende jaren alleen maar zal groeien.

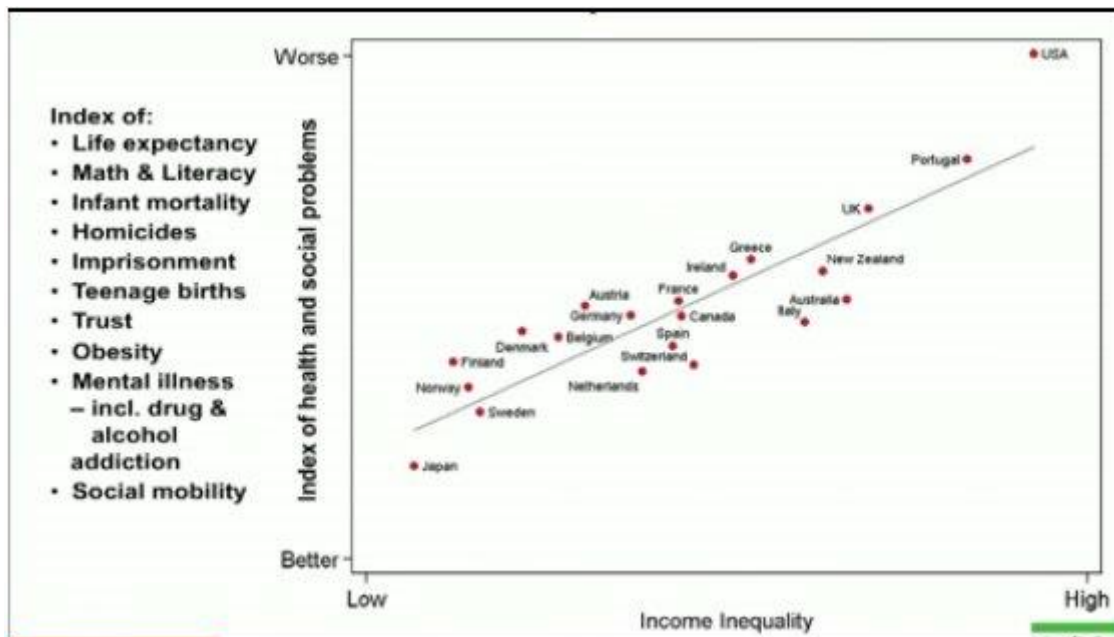
Groei van het aantal banen wordt niet veroorzaakt door rijke mensen, zoals zo vaak wordt beweerd, maar door consumentenbestedingen. Zodra consumenten meer kopen, hebben bedrijven meer personeel nodig. Maar iemand die 1000 keer zoveel verdient als een modale werknemer, koopt niet 1000 keer zoveel spullen. Hij heeft misschien 5 auto's in plaats van één, maar geen 1000.

Kortom, de argumenten voor grote inkomensverschillen deugen niet. Daar komt nog bij dat, blijkens opiniepeilingen, de meeste Nederlanders (maar ook van de Amerikanen) voorstander is van kleinere inkomensverschillen. Volgens een CBS-peiling is 65% van de Nederlanders voor kleinere inkomensverschillen, is een vijfde tevreden met de huidige inkomensverschillen en wil 13% juist grotere inkomensverschillen. Er is dus brede publieke steun voor kleinere inkomensverschillen. Op de vraag hoe dat te bereiken, komen we hieronder terug.

Sociale gevolgen

Intussen heeft een grote inkomensongelijkheid verstrekkende gevolgen. Een van de meest vooraanstaande onderzoekers op dit terrein is de Brit Richard Wilkinson, sociaal epidemioloog aan de Universiteit van Nottingham. Hij laat zien dat allerlei sociale indicatoren zoals gezondheid, levensverwachting, kans om in de gevangenis te komen enz. niet afhangen van het welvaartsniveau van een land, maar van de mate van inkomensongelijkheid in een land. Wilkinson trekt verstrekkende conclusies. Uit zijn data blijkt dat hoe groter de inkomensongelijkheid is, hoe lager de levensverwachting, hoe lager het onderwijsniveau, hoe meer moorden, hoe lager het niveau van vertrouwen in een samenleving, hoe meer tienerzwangerschappen, enz. Wilkinson laat steeds zien dat er geen patroon te ontdekken is als je deze problemen bekijkt ten opzichte van het nationale inkomen tussen landen, maar een zeer duidelijk patroon als je ze afzet tegen de inkomensongelijkheid binnen landen.

Ook sociale mobiliteit blijkt groter in landen met een grotere inkomensongelijkheid. "Als Amerikanen de Amerikaanse droom willen leven, moeten ze naar Denemarken gaan", aldus Wilkinson.

Afbeelding: Wilkinson heeft een hele reeks sociale problemen afgezet tegen inkomensongelijkheid. Japan heeft van beide de minste, de VS van beide de meeste.

Dan hebben we het nog niet over de psychologische gevolgen van te grote inkomensverschillen. Mensen met zeer hoge inkomens hebben al snel de neiging zich superieur te voelen en als je de hele dag moet sloven voor een laag inkomen, voel je je al snel een sukkel. Willen we dat?

Hoe niet 'nivelleren'?

Maar hoe kunnen we kleinere inkomensverschillen bereiken? De traditionele, uit het socialisme afkomstige methode is om de staat via belastingen de hogere inkomens en vermogens deels liever veel dan weinig af te romen, en in het algemeen veel bij de rijken te halen. De inkomstenbelasting is het belangrijkste instrument. Maar om verschillende redenen is dit niet de juiste weg om meer inkomensgelijkheid te bereiken.

Ten eerste wordt hierbij een principiële onwenselijke situatie toch aanvaard: het bestaan van onaanvaardbare verdeling van inkomens op alle plaatsen waar gewerkt wordt. Het belastingsysteem is een halfslachtige methode, omdat inkomens altijd kunnen blijven stijgen ook al gaat een aanzienlijk deel daarvan naar de belasting. Indien de bepaling van inkomens aan het economische krachtenspel wordt overgelaten, is de sky the limit, zoals het voorbeeld van Soros laat zien.

Ten tweede zijn veel belastingen, waaronder de inkomstenbelasting, weinig legitiem. De staat heeft in onze maatschappij te veel taken naar

zich toegetrokken, en heeft altijd moeite om die te financieren. Het simpele feit dat staatsschulden overal in het Westen sinds 40 jaar – in vreedetijd! – bijna continu zijn gestegen, geeft aan dat er een structureel probleem is. De staat heeft dus continu geld nodig, en kijkt waar ze het gemakkelijkst de klauwen op kan leggen. Als er 'progressieve', idealistisch klinkende redenen zijn om in te grijpen, des te beter.

Maar het simpele feit is dat de staat weliswaar eenvoudige middelen heeft om te zorgen voor een eerlijker inkomensverdeling binnen bedrijven (zie onder), maar dat de staat zonder inkomstenbelasting morgen failliet zou gaan, daar deze typisch zorgt voor pakweg een derde van alle belastinginkomsten. Dus de staat heeft er groot belang bij dat de legitimiteit van de inkomstenbelasting niet kritisch tegen het licht wordt gehouden. Maar met welk recht pakt de staat eigenlijk zoveel af om het vervolgens te 'herverdelen'? Stel dat de inkomensvorming binnen bedrijven en alle andere plaatsen waar wordt gewerkt, legitiem zou zijn. Dan zou een inkomstenbelasting neerkomen op struikroverij, omdat er geen intrinsieke reden is om juist op deze manier belasting te heffen. Het argument van de noodzakelijke nivellering vervalt dan immers.

Bovendien is het verband tussen de belastinginkomsten en uitgaven volledig zoek. Belastingen die op een bepaald terrein worden geheven, worden op een heel ander terrein uitgegeven. Een klassiek voorbeeld zijn alle belastingen op autogebruik. Samen overtreffen ze verre de kosten die de staat maakt om autogebruik mogelijk te maken. De auto is dus gewoon een melkkoe. Hetzelfde geldt steeds meer voor de inkomstenbelasting. Allerlei programma's voor de armen zijn de afgelopen decennia afgeschaft of sterk gereduceerd, maar de inkomstenbelasting is gebleven.

Inkomen als rechtsvraagstuk

Zojuist hadden we het over legitieme inkomensverdeling binnen bedrijven. Inderdaad moet het inkomen gezien worden als een rechtsvraagstuk. In de moderne economie is sprake van een zo ver doorgevoerde arbeidsverdeling dat het nog verre van duidelijk is wat iedereen voor zichzelf geproduceerd heeft. Dat geldt zowel voor de lopende band als voor witteboordenwerk. De medewerkers in een bedrijf, inclusief de top, moeten zichzelf zien als leden van het team dat samen steeds opnieuw de bedrijfsprestatie neerzet. Vervolgens moeten ze met elkaar in gesprek over hoe ze de prestatie van het bedrijf als geheel uit willen splitsen naar individuele prestaties. Dat gesprek mondt idealiter uit in een soort verdelingsovereenkomst. Zo'n overleg dat uitmondt in een contract over de verdeling van de bedrijfsinkomsten is typisch een onderdeel van het

rechtsleven. Overigens is hier geen principieel verschil tussen bedrijven en andere organisaties met inkomsten en medewerkers.

De huidige grote inkomensverschillen ontstaan juist doordat het inkomen wordt bepaald door het economische krachtenveld, en niet door het recht. Stel dat een topman de omzet van een groot bedrijf met 5 procent kan doen toenemen, en dat dit jaarlijks 5 miljoen euro oplevert. Dan is het economisch rationeel om die topman voor 2 miljoen per jaar in te huren, ook al gaat dit tegen ieders gevoel voor redelijkheid en billijkheid – ofwel het rechtsgevoel – in. In werkelijkheid is de omzetstijging van 5 miljoen immers tot stand gebracht door alle medewerkers in het bedrijf. In het algemeen hebben medewerkers die over schaarse specialistische kennis of vaardigheden beschikken zonder welke een bedrijf niet kan functioneren, een machtspositie. Als zij het werk neerleggen, kan het bedrijf niet verder. Op grond van die machtspositie kunnen ze een hoog salaris eisen. Maar macht is geen rechtvaardigheid. Ook is vaak sprake van vriendjespolitiek. De raad van commissarissen geeft een topman een hoge beloning als de topman niet toert aan de hoge beloning van de raad van commissarissen.

Loonvorken

In plaats van dat inkomens door het economische krachtenspel worden bepaald, zouden ze tot stand moeten komen in een rechtssetting. Het rechtsleven binnen bedrijven is echter meestal onderontwikkeld als het op deze vragen aankomt. Elk bedrijf vanaf een bepaalde grootte zou een ondernemingsraad moeten hebben waarin alle medewerkers meepraten en –stemmen over inkomensverhoudingen. De staat heeft op dit punt wel degelijk een taak. De staat zou via een wet alle bedrijven vanaf een bepaalde omvang kunnen verplichten zo'n ondernemingsraad te hebben. Vervolgens bepalen de medewerkers binnen een specifiek bedrijf de onderlinge inkomensverhoudingen.

Individuele bedrijven hoeven uiteraard niet te wachten op zo'n wetswijziging. Een voorbeeld biedt Mondragon. Mondragon is een van oorsprong Baskische federatie van coöperaties die werk biedt aan 83.000 mensen en een jaaromzet heeft van ruim 14 miljard euro (2010). Binnen elke Mondragon-coöperatie wordt door alle medewerkers democratisch gestemd over loonvorken. Loonvorken zijn de maximale verschillen tussen het hoogste en laagste inkomen. Binnen de Mondragon-coöperaties mag de hoogste man niet meer dan 3 tot 9 keer zoveel verdienen als het theoretische minimumloon; het gemiddelde is 5 keer zoveel. (In werkelijkheid zijn de loonverschillen kleiner, omdat in de praktijk iedereen

meer verdient dan het minimumloon.) De verhouding 1 : 9 is voor Mondragon-begrippen groot, en is veelal ingevoerd om de concurrentie met andere bedrijven qua personeelswerving aan te kunnen. Als medewerkers elders veel meer kunnen verdienen, wordt de verleiding voor hen groot om te verkassen. Maar, zoals gezegd, indien elk bedrijf bij wet verplicht is om een ondernemingsraad te hebben waarin gestemd wordt over loonvorken, dan kunnen bedrijven op dit punt niet meer met elkaar concurreren.

Conclusie

De meeste mensen zijn tegen de huidige, forse inkomensongelijkheid. Onderzoek bevestigt hun vermoedens dat een te grote inkomensongelijkheid allerlei negatieve gevolgen heeft, waaronder meer sociale problemen en een lagere economische groei. Teneinde een te grote inkomensongelijkheid tegen te gaan, hebben politici onder invloed van het socialisme voor de gemakkelijke weg gekozen: afkomen van hoge inkomens via de inkomstenbelasting. Dit komt neer op het compenseren van het ene onrecht met het andere. De principieel juiste en verreweg meest effectieve manier om een te grote inkomensongelijkheid te bestrijden, is te zorgen dat elk bedrijf of organisatie een ondernemingsraad heeft waarin medewerkers democratisch beslissen over loonvorken.

Referenties

Andrew Berg en Jonathan D. Ostry, "Equality and efficiency", *Finance & Development* 48, 3 (September 2011),
<http://www.imf.org/external/pubs/ft/fandd/2011/09/Berg.htm>

Danny Dorling, *The no-nonsense guide to equality* (Oxford: New Internationalist, 2011)

Henk de Vos, "Inkomensongelijkheid is slecht voor stabiele economische groei", 13 oktober 2011,
<http://toegepastesocialewetenschap.blogspot.nl/2011/10/is-inkomensongelijkheid-slecht-voor.html>

Richard Wilkinson en Kate Pickett, *The spirit level: why equality is better for everyone* (Londen: Penguin Books, 2010)

Richard Wilkinson, "How economic inequality harms societies", TED Talk, juli 2011, http://www.ted.com/talks/richard_wilkinson.html